

מדת בדת

לע"צ הגאון ר' מיכל יהודה בן רבי
משה דוד לפקוביץ זצוק"ל הערות
והנצחות טל' 0548449853 או מייל
MABADAF12@GMAIL.COM

גליון 362 פרשת קורח תשע"ט

ערכיני יב-יח

דף יב הסתפקו אם נסכים שבאים בפני עצמם טעונים שירה או לא, שהרי ר' שמואל בר נחמני אמר בשם ר' יונתן שלא אומרים שירה אלא על היין א"כ יהיה שירה בנסכים או שרק באכילה ושתייה יש שירה ולא על שתייה לבד, ויש להוכיח מהשירה שאמרו הלויים בזמן החורבן שהרי לא היתה עולת חובה כי התמיד בוטל ביי"ז בתמוז ולא מדובר בעולת נדבה שהרי רב מרי שנה לעיל שאינה צריכה שירה, א"כ מדובר בנסכים שבאים לבדם ויש בהם שירה, ורבא או רב אשי אמר שממילא זה לא היה השירה של יום ראשון אלא נפלה בפיהם קינה בעלמא, ואף שכתוב שהם עמדו על דוכנם זה כדברי ר"ל שאומרים שירה גם לא על הקרבן, ויש לומר שבנסכים לבד לא אומרים שלא יהיה קלוקל שיאמרו שכמו שנסכים שבאים בפני עצמם הם רשות כך כשבאים עם הקרבן הם רשות.

יש להקשות איך יתכן שחורבן ראשון היה במוצאי שביעית הרי נאמר בעשרים וחמש שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר וראש השנה שחל בעשור זה רק ביובל, ואם נאמר שנחרב הבית במוצאי שביעית א"כ עברו שמונה שנים עד אחר השביעית הבאה וא"כ הגענו לשנת חמש עשרה ומדוע כתוב בארבע עשרה שנה אחר שהוכתה העיר, ורבינא מבאר שהכוונה ארבע שנה שנה שאחר שנה שהוכתה העיר, אך קשה שלפ"ז לא עברו כ"ה שנה מכיבוש בבל אלא כ"ו שנה שהרי שנינו שגלו בשבעה וגלו בשמונה ובי"ח ובי"ט משנת שבע עד שנת י"ח עברו י"א שנה, ועוד ארבע עשרה שנה נמצא שנת כ"ו, ורבינא מקשה שגם אם היינו מונים י"ד שנה זה קשה שהרי גלו בשנת י"ט ומשנת שבע עד י"ז זה י"ב שנה ועוד י"ד כ"ו, אלא יש לומר ששנה שגלו בה, א"כ גם לרבינא יש לבאר הוכחה לבד מהשנה שגלו בה אך בכל זאת קשה לרבינא מה היה בשנת י"ט, ויש לבאר שלא היו ג' גלויות אלא שגלו בז' לזמן שבבל כבשו את יהוקים שהיא ח' לכיבוש נבוכנצאר את העולם וגלו ביי"ח לכיבוש יהוקים שהיא י"ט לכיבוש נבוכנצאר כמו ששינו בסדר עולם ששנה ראשונה למלכותו נבוכדנצר כבש את ניוה **עמוד ב** ובשנה שניה למלכותו עלה וכבש את יהוקים.

יש להקשות איך חל חורבן שני במוצאי שביעית הרי בית שני היה ד' מאות ועשרים שנה ובד' מאות שנה יש ח' יובלות ועוד שני שמיטות ונשאר שש שנים לשמיטה השלישית, ויש לבאר שזה כדעת ר' יהודה שהיובל הוא שנת החמישים ליובל שהיה והוא נמנה לשנה ראשונה ליובל הבא ומורידים ח' שנים לח' היובלות ונמצא שהחורבן היה במוצאי שביעית, אך קשה שלר' יהודה החורבן הראשון לא היה במוצאי שביעית שהרי שנינו שישראל מנו י"ז יובלות משנכנסו עד שיצאו ולא מוצאים ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר אלא יש להוציא מהם ז' שנים שכבשו וז' שחלקו ואז מגיעים לארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר, אך קשה לדעת ר' יהודה שמונים רק מ"ט שנים וכשניקח י"ז שנה מיי"ז יובלות נמצא שזה שנה שלישית בשבוע ויש לומר שלא מונים את השנים שסנחריב הגלם וירמיהו החזירם, ועוד יש לומר שאכן משנתנו כרבנן ומה שכתוב וכן בשניה זה רק לענין שזה היה בט' באב ובמוצאי"ש, ויש להוכיח שזה לרבנן שהרי לא מוצאים שנה במשמרת יהויריב בבית שני לא היתה משמרת יהויריב ששינו שעלו ד' משמרות מהגולה ידעיה חרים פשחור ואימר ועמדו הנביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות ובלולם ונתנו בקלפי וידעיה נטל את חלקו וחלק חבירו שש,

דף יג וכן חרים נטל חלקו ועם חלק חבירו שש, וכן פשחור ואימר, ועמדו הנביאים ותקנו שאפילו יעלה יהויריב ראש המשמרות לא ידחו את ידעיה ממקומו אלא ידעיה יהיה העיקר ואחריו יהויריב אלא מוכח שהברייתא אמרה וכן בשני רק על חלק מהדברים, ורב אשי מבאר שוכן בשניה נאמר גם על מוצאי שביעית ולא מחשיבים את השש שנים עד שעזרא עלה וקידש את המקדש שכתוב באדין בטילת עבדת בית אלהא די בירושלים וכתוב ומוציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית למלכות דריוש מלכא, ושנינו שבאותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא וגלותו עמו שכתוב ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך.

שנו בברייתא שלא מנו יובלות משנכנסו שא"כ נמצא שהבית חרב בתחילת יובל ולא מגיעים לחשבון שהיובל היה ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר וכבשו שבע שנים שכלב אמר בן ארבעים שנה אנוכי בשלח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה, ושנינו שמשו עשה את המשכן בשנה ראשונה ובשנה שניה הוקם המשכן ונשלחו המרגלים וכשעברו את הירדן כלב היה בן שמנים פחות שנים נמצא שכשהוא היה בן שמנים

וחמש בגמר הכיבוש ושחלקו שבע שנים יש ללמוד מזה שכבשו שבע שנים כך חלקו שבע שנים, ועוד יש ללמוד את זה מכך שרק אם נוסף שבע שחלקו נגיע לכך שהיובל היה ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר.

משנה אין לפחות משהה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים כשיעור לשבת וימים טובים של ר"ה ויכולים להוסיף עד עולם ולא פחותים משתי חצוצרות ותשעה כנורות ויכולים להוסיף עד עולם והצלצל היה לבד. **גמרא** לכאורה בשבת ויו"ט היה יותר משהה, ויש לומר שהתנא מדבר על כל השנה ועל תמידים ומה שנקטו כדי לשבת הוא סימן בעלמא, וביאור הדברים שלא פוחתים משהה טלאים מבוקרים **עמוד ב** בלשכת הטלאים ד' ימים קודם שחיטה וזה כדעת בן בג בג שאמר שתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה שכתוב תשמרו להקריב לי במועדו וכתוב בפסח והיה לכם למשמרת עד יום ארבע עשר לחדש וכמו שפסח טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה כך תמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, ויש לדייק ממה שכתוב כדי לשבת ולא כתוב לשבת.

יש אומרים בשם רב הונא ויש אומרים שרב זבדי אמר בשם רב הונא שמוסיפים עד מאה ועשרים חצוצרות שכתוב ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצצרים בחצוצרות.

רב אסי אומר מנין שרק צלצל אחד שכתוב ואסף במצלתים אך לכאורה מצלתיים משמע שתיים ויש לומר שהם עושים מלאכה אחת ובאדם אחת לכן זה נמנה באחד.

משנה אין בדוכן פחות מיי"ב לויים ויכולים להוסיף עד עולם, קטן לא נכנס לעזרה לעבוד מלבד בשעה שהלויים אומרים בשיר והוא מצטרף לשירים ולא אמרו בנבל וכינור אלא בפה כדי לתת תבלין בנעימה, ר"א בן יעקב אומר שקטני הלויים לא עולים לדוכן ולא נמנים אלא הם עומדים על הארץ וראשיהם בין רגלי הלויים והם נקראו צערי הלויים. **גמרא** רב פפא אומר שהיו י"ב לויים כנגד ט' כינורות ושני נבלים וצלצל אחד שכתוב הוא ובניו שנים עשר.

ר' יוחנן אומר שקטן נכנס רק לשיר שכתוב ויעמוד ישוע ובניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על עושה המלאכה בבית האלוקים.

המשנה אומרת שלא אמרו בנבל וכינור אלא בפה ומוכח שנבל וכינור הם לחוד, ולכאורה זה לא כר' יהודה שאמר שכנור המקדש היה של ז' נימים שכתוב שובע שמחות ויש לקרוא שבע ושל ימות המשיח שמונה נימים שכתוב למנצח על השמינית והיינו נימא שמינית, ושל עוה"ב של עשר נימים שכתוב עלי עשור עלי נבל עלי הגיון בכינור, ועוד נאמר הודו לה' בכינור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש וא"כ ר' יהודה למד כינור מנבל עשור א"כ זה דבר אחד, ויש לומר שמשנתנו היא גם לר' יהודה ושל עוה"ב שרבים נימיו וקולו גדול כנבל לכן הוא נקרא נבל.

בברייתא קראו לקטנים סועדי הלויים מלשון עזרה והתנא של המשנה סובר שכיוון שקולם של הגדולים עבה וקולם של הקטנים דק ומבושם, לכן זה נקרא צערי מלשון צער.

פרק יש בערכין

משנה יש קולא וחומרא במה שהתורה קצבה ערך וכן בשדה אחוזה וכן מה שהתורה קצבה שלושים בשור שהמית עבד, וכן במה שהתורה קצבה באונס ומפתה ומוציא שם רע יש קולא וחומרא, בערכין בין שהעריך את הנאה שבישראל ובין שהעריך את הכעור שבישראל יתן חמישים סלע ואם אמר דמיו עלי יתן את שויו. **גמרא** יש לדייק מדברי המשנה אחד שהעריך את הנאה שבישראל שמשמע שאין ערך לעכו"ם וזה לא כדעת ר"מ ששינו לעיל שעכו"ם נערך ולא מעריך, ויש לומר שמשנתנו גזת כר"מ ועכו"ם נערך

דף יד והמשנה נקטה נאה שבישראל לחדש דרך אגב כדברי רב יהודה בשם ר' שמואל לומר כמה נאה כנעני זה, ולפ"ז מה שהמשנה לא אמרה נאה שבישראל וכעור שבכנענים כי היא מדברת באומה אחת ולא בשתי אומות, ואף ששינו לקמן גדולה שבכנהונה וקטנה שבישראל כי זה אומה אחת אלא שיש יותר קדושה בכהנים, ועוד יש לומר שנקטו נאה שבישראל אגב שנקטו שדה אחוזה שזה שייך רק בישראל ולא בעכו"ם שהם לא בני אחוזה.

משנה בשדה אחוזה יש קולא וחומרא בין אם הקדיש בתולת המחוז של עיר שאינה חשובה ובין אם הקדיש בפרדס של סבסטי שהוא משובח מאד לעולם שמים לפי חשבון זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ואילו בשדה מקנה יתן את שויו ור"א סובר שגם בשדה מקנה יתן לפי זרע חומר בחמישים שקל והקולא בשדה מקנה היא רק

שאינן נותן חומש ובשדה אחוזה נותן חומש. **גמרא** רב הונא אומר שאם הקדיש שדה מלאה אילנות הוא פודה את האילנות בשוים ופודה גם את הקרקע לפי חשבון זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ורב הונא סובר שהמקדיש מקדיש בעין יפה שהאילנות נחשבים להקדש נפרד, ור"נ מקשה שהמשנה אומרת שגם המקדיש פודם סבסטי פודה לפי החשבון של זרע חומר ולא אומרים שהוא הקדיש בעין יפה שהאילנות הן הקדש נפרד, ורב הונא יבאר שלא מדובר כשיש בהן אילנות אלא שהן ראויות לאילנות, ומקשה ר"נ ששנינו שלרבות שדה גפנים וקנים ואילנות ולשערם בזרע חומר שעורים לומדים ממה שכתוב שדה א"כ האילנות בכלל, ויש לומר שאכן פודה בנפרד וזרע חומר נאמר על הקרקע עצמה, ומקשה ר"נ ממה ששנינו שאם הקדיש ג' אילנות מתוך מטע עשרה בבית סאה ההקדש חל על האילנות והקרקע שביניהם ופודה אותם בשיעור זרע חומר שעורים בחמישים שקל ופחות ממטע י' בית סאה או יותר מעשר או שהקדישם בזה אחר זה לא הקדיש את הקרקע ולא את האילנות שביניהם, ואפילו הקדיש אילנות ואח"כ הקדיש את הקרקע פודה את האילנות בשוים ואת הקרקע לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל ואין לומר שבהקדיש ג' אילנות פודה את האילנות בנפרד ואת הקרקע בנפרד שהרי בסיפא מדובר בפודיה וחזור ופודה א"כ ברישא לא מדובר בפדיון נפרד, ויש לומר שברייתא זו היא כר"ש שמקדישים בעין רעה כמו ששנינו שהמקדיש את השדה הקדיש את כולה ור"ש אומר שהוא הקדיש רק את החורב המורכב ואת סדן השקמה שהם גדולים ויונקים משדה הקדש, אך קשה שאם מעמידים כר"ש מדוע בסיפא בהקדיש אילנות ואח"כ קרקע פודה אותם בנפרד ולר"ש יש לומר שיפדו את האילנות אגב קרקע שלדעת ר"ש הולכים אחרי שעת הפדיון ואף שהוקדשו בנפרד יפדום יחד ששנינו שר' יהודה ור"ש אמרו מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואח"כ מת אביו והיא כשדה אחוזה שכתוב ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו והיינו שדה שלא ראויה להיות אחוזה להוציא קרקע אביו שהיא ראויה להיות אחוזתו, ור"מ אומר שאם לקח שדה מאביו ומת אביו ואח"כ הקדישה היא כשדה אחוזה **עמוד** ב שנאמר אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו והיינו שדה שהיא לא אחוזה להוציא שדה זו שהיא אחוזה, ור' יהודה ור"ש סוברים שגם אם הקדישה ואח"כ מת האב זה נקרא שדה אחוזה וזה לא בגלל שהם דרשו את הפסוק כך שהרי ניתן לדרוש כר"מ אלא שהם סוברים שהולכים אחרי הפדיון, ור"נ בר יצחק מבאר שהם דרשו את הפסוק כי היה ניתן לכתוב אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו וכתוב משדה ללמד שמדובר רק בשדה שאינה ראויה להיות כלל אחוזה.

רב פפא אומר שאם הקדיש שדה טרשים פודה אותה בשוים כי כתוב בית זרע וטרשים אינם בני זריעה ואם לא גאלם הם יוצאים ביובל שכתוב שדה אפילו כל שהוא, ואם מכר טרשים גאלתם היא אפילו פחות משתי שנים שלמדו שתי שנים מהפסוק מספר שני תבואות וטרשים אינם בני תבואה, ואם לא גאלם הם חוזרים ביובל שכתוב ושב לאחוזתו והם גם נקראים אחוזה, המקדיש אילנות פודה בשוים שכתוב בית זרע ולא אילנות ואם לא גאלם הם לא יוצאים לכהנים ביובל שכתוב והיה השדה ולא אילנות, ואם מכר אילנות הם לא נגאלים פחות מב' שנים שכתוב שני תבואות והם בני תבואה ואם לא גאלם הם לא חוזרים לבעלים ביובל שכתוב ושב לאחוזתו והם לא נקראים אחוזה, ויש להקשות מדוע פודה את האילנות בשוים ולא פודים אותם אגב קרקע ואין לומר שהוא הקדיש רק את האילנות ולא את הקרקע שהרי אמרו אנשי ההרדעא שהמכר דקל לחבירו מכרו ממקום מושבו עד התהום, אך יש לדחות ששם מדובר רק כשהקונה טוען שהזכירו קרקע במכירה.

שנו בברייתא על הפסוק מכסת שנאמר בשדה מקנה שהרי נאמר במקדיש שדה אחוזה שהפדיון הוא לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל ובשדה מקנה לא שמים כך כי כתוב במכסת ור"א חולק שכתוב בשדה מקנה וחישב וגם בשדה אחוזה כתוב וחישב וכמו ששם זה דבר קצוב כך בשדה מקנה זה דבר קצוב, והסתפקו אם חכמים למדו את הגזירה שוה על חומש או שהם לא למדו כלל את הגזירה שוה ואין גם דין חומש ואמר רב שהם לא למדו גזירה שוה שהתורה גלתה הומש בשדה אחוזה וכן במקדיש בית וזה שתי כתובים הבאים כאחד שאינם מלמדים ולמ"ד ששני כתובים מלמדים יש לומר שהתורה גלתה במעשר שיש חומש וכן בבהמה טהורה ובבהמה טמאה א"כ זה הרבה פסוקים שאינם מלמדים, ויש ברייתא כדברי רבא אך לא כטעמו שכתוב במכסת הערכך והכתוב מקיש לערכין שכמו שבערכין אינו מוסיף חומש כך בשדה מקנה לא מוסיפים חומש.

משנה שור שהמית עבד משלם שלושים ויש בזה חומרא וקולא שבין אם המית את הנאה עבדים ובין אם המית את הכעור שבעבדים משלם שלושים סלע ואם המית בן חורין נותן שויו ואם חבל בעבד או בבן חורין משלם נזק שלם. **גמרא** משמע במשנה שרק במועד שהזיק אדם משלם נזק שלם וזה לא כר"ע שאומר שגמלתם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם ויש לומר שבמזיק מדובר גם בתם ואגב שכתבו חילוק בין עבד לבן חורין שבהמית בן חורין משלם שויו שזה רק במועד ולא בתם לכן המשנה התחילה בשור המועד.

משנה יש באונס ומפתה להקל ולהחמיר שבין אם אנס או פיתה גדולה שבכהונה או קטנה שבישראל משלם חמישים סלעים ולגבי בושת ופגם הכל תלוי לפי המבייש והמתבייש. **גמרא** יש להקשות מדוע ישלם גם בושת ופגם ונאמר שהכל כלול בחמישים סלעים אמר רב זעירא שא"כ יאמרו שאין חילוק אם בעל בת מלכים או בת הדיוטות ואבוי מקשה שגם בעבד יאמרו שבין אם הוא נוקב מרגליות הקנס הוא שלושים וגם עושה מעשה מחט ישלם שלושים אלא אומר רב זעירא, **דף טו** שאם באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה יאמרו שמי שבעל פגומה ישלם חמישים וזה שבעל שלימה ישלם חמישים, ואבוי מקשה א"כ יאמרו גם לגבי עבד שאם הוא בריא שלושים ומהפסוק הוא מוכה שחין שלושים, אלא אמר אבוי שלומדים מהפסוק שחמישים הם תחת אשר עינה וחוזן מזה יש תשלום על בושת ופגם ורבא למד מהפסוק ונתן האישי השוכב עמה חמישים הנאת שכיבה חמישים ומלבד זה יש תשלום נוסף והיינו בושת ופגם.

משנה יש במוציא שם רע קולא וחומרא בין אם הוציא שם רע על גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל משלם מאה כסף, ונמצא שהאומר בפיו חמור מהעושה מעשה וכן מצאנו שנחתם גזר דין של אבותינו במדבר על לשון הרע שכתוב וינסו אותי זה עשר פעמים ורק על לשון הרע נגזר דינם. **גמרא** יש להקשות מנין שהאומר בפיו הוא חמור אולי החומרא היא כי הוא גורם לה מיתהשכתוב ואם אמת היה והוציאו את הנערה, ומבאר רבא שכתוב כי הוציא שם רע והיינו על שם רע שהוציא.

יש להקשות מנין שנחתם גזר דינם של אבותינו על לשון הרע אולי זה בגלל שרק עכשיו התמלאה סאתם כמו שאמר רב המנונא שהקב"ה אינו נפרע מהאדם עד שתתמלא סאתו כמו שכתוב במלאת ספקו יצר לו, אמר ר"ל שכתוב וינסו אותי זה עשר פעמים על זה התחתם גזר דין. **ר"א בן פרטא** אומר בא וראה כמה גדול כח של לשון הרע שהמרגלים לא הוציאו שם רע אלא על עצים ואבנים ונענשו כך המוציא שם רע על חבירו ק"ו שיענש, אך יש לדחות שניתן לומר שהם נענשו כדברי רב חנינא בר פפא שאמר שהמרגלים אמרו דבר גדול כי חזק הוא ממנו והם כוונו כביכול לבעה"ב שאינו יכול להוציא את כליו משם, אלא אמר רבא בשם ר"ל שכתוב בפסוק וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה שהם שענשם הוא על דבת הארץ שהוציאו.

ר' יהודה אומר שעם ישראל ניסו עשר נסיונות: שנים בים, אחת בירידה שכתוב המבלי אין קברים במצרים, ובעלייה כדברי רב הונא שאמר שישראל שבאותו הדור היו קטני אמנה כמו שדרש רבה בר מרי על הפסוק וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו, שהם אמרו כמו שאנו עולים מצד אחד כך המצרים יעלו מצד שני ואמר הקב"ה לרו של ים שפלוט אותם ליבשה ואמר שר הים האדני יש עבד שרבו לתן לו מתנה ולקחה ממנו ואמר לו הקב"ה אתן לך פי אחד ומחצה שבהם ואמר שר הים האדני יש עבד שתובע את רבו, אמר הקב"ה נחל קישון יהיה ערב, ומיד פלטם הים ליבשה שכתוב וירא ישראל את מצרים מת, פעמיים ניסו במים אחד במרה שכתוב ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות וילץ העם על משה אחד ברפידים שכתוב ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם וירב העם עם משה, שנים ניסו כמן שכתוב **עמוד** ב אל תצאו ובכל זאת נאמר ויצאו מן העם, ועוד נאמר אל תותירו ובכל זאת ויותירו, שנים ניסו בשלו, שכתוב בשלו ראשון בשבתכם על סיר הבשר ובשלו שני נאמר והאספסוף אשר בקרבך, ניסו בעגל כמו שכתוב, ועכשיו ניסו במדבר פארן.

ר' יוחנן אמר שר' יוסי בן זמרא דרש בפסוק מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה שהקב"ה אמר ללשון מדוע כל אברי האדם זקופים ואתה מוטל, כל האברים בחוץ ואתה בפנים והקפתי לך שתי חומות של עצם ובשר ומה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה, עוד אמר ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא שהמספר לשון הרע הוא כאילו כופר בעיקר שכתוב אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי ארון לנו, עוד אמר ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא שכל המספר לשון הרע באים עליו נגעים שכתוב מלשני בסתר רעהו אותו אצמית ונאמר לצמיתות והתרגום הוא לחלוטין ושנינו שאין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה.

ר"ל דרש בפסוק זאת תהיה תורת המצורע **מצורע** נוטריקון מוציא שם רע, עוד דרש ר"ל על הפסוק אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, שלעתיד לבא יאמרו כל החיות לנחש הרי אריה דורס ואוכל וזאב טורף ואוכל אך מה הנאתך לנשוך ואומר להם הנחש וכי מה הנאה יש לבעל הלשון, עוד אמר ר"ל שהמספר לשון הרע כאילו מגדיל עוונו עד לשמים שכתוב שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ.

רב חסדא אומר בשם רב עוקבא שכל המספר לשון הרע ראוי לסקלו באבן שכתוב כאן אותו אצמית ונאמר באיכה צמתו כבור חיי וידו אבן בי, עוד אמר רב חסדא בשם רב עוקבא שכל המספר לשון הרע אומר הקב"ה אני והוא לא יכולים לדור בעולם, שכתוב מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עיניים ורחב לבב אותו לא אוכל, ויש לקרוא אתו לא אוכל, ויש ששנו את זה על גסי הרוח שהקב"ה אינו יכול לדור עמם, **עוד אמר** רב חסדא בשם מר עוקבא שמי מספר לשון הרע הקב"ה

אומר לשר של גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה ונדוננו שכתוב חצי גיבור שנונים עם גחלי רתמים וחץ הוא לשון כמו שכתוב חץ שחוט לשונם מרמה דיבר, וגיבור הוא הקב"ה כמו שכתוב ה' כגיבור יצא וגחלי רתמים זה גיהנם.

ר' חמא בר חנינא מבאר מה תקנתם של מספרי לשון הרע אם הוא ת"ח יעסוק בתורה שכתוב מרפא לשון עץ חיים ולשון הוא לשון הרע כמו שכתוב חץ שחוט לשונם ועץ הוא תורה כמו שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו כמו שכתוב וסלף בה שבר ברוח ור' אחא בר חנינא אומר שאם דיבר לשה"ר אין לו תקנה שדוד כרתו ברות הקודש שכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות והתקנה שלא יבא ללשון הרע אם הוא ת"ח יעסוק בתורה ועם הארץ ישפיל דעתו שכתוב וסלף בה שבר ברוח.

שנו אצל ר' ישמעאל שהמדבר לשון הרע הוא מגדיל עוונות כנגד ג' עברות חמורות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים שכתוב כאן לשון מדברת גדולות ובע"ז נאמר חטא העם הזה חטאה גדולה ובגילוי עריות כתוב ואין אעשה הרעה הגדולה הזאת ובשפיכות דמים נאמר גדול עוונתי מנשוא ואין לומר שגדולות הכוונה רק שמים שאיזה מהם נוציא.

אמרו בא"י שלשון שלישיית הורגת שלש אנשים המספר המקבל וזה שנאמר עליו.

ר' חמא בר' חנינא דרש בפסוק ומוות וחיים ביד הלשון וכי יש יד ללשון אלא שכמו שיד ממתה כך לשון ממתה ואין לומר שלשון הרע היא רק כיד שממתה בסמוך לה כי נאמר חץ שחוט לשונם ואין ללמוד מחץ שמכה רק עד ארבעים או חמישים אמה כי כתוב שתו בשמים פיהם ולשונם תיהלך בארץ ועדיין למדו מחץ ללמד שזה הורג ועדיין צריכים ללמוד ממוות וחיים ביד הלשון כדברי רבא שאדם שרוצה יחיה בלשונו ואם ירצה ימות בלשונו.

רבא אמר שלשון הרע הוא גם באופן שאומרים שאצל פלוני יש אש ואביי דוחה שזה רק גילוי מילתא אלא שמדובר שהוא אומר את זה בצורת לשון הרע שהיכן יש אש רק אצל פלוני שאוכלים אצלו בשר ודגים.

רבה אומר שדבר שנאמר בפני זה שאומרים עליו זה לא לשון הרע אמר אביי אדרבה זה חוצפה וגם לשון הרע אמר לו רבה אני סובר כרב יוסי שאמר מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי לראות אם שמעו הבעלים.

דף טז רבה בר רב הונא אומר שדבר שהבעלים עצמו אמר בפני ג' אינו לשון הרע שהרי הבעלים יודע שזה יתפרסם שלחבר יש חבר ולחבר של החבר יש חבר.

רב דימי הגיע מא"י ואמר על הפסוק מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו כגון שהיא הגיע לאכסניה וטרחו לפניו כראוי ולמחרת הוא יושב בשוק ואומר תבא ברכה על פלוני שכך טרח לפני והולכים אנשים ומכריחים אותו לארחם, ורב דימי אחיו של רב ספרא אמר שלעולם אין לספר בטובתו של חברו שמתוך שמדברים בטובתו יבואו לדבר ברעתו, וללישנא בתרא רב דימי אחיו של רב ספרא חלה ורב ספרא הגיע לבקרו אמר רב דימי תבא ברכה עלי שקיימתי כל מה שאמרו חכמים אמרו לו אפילו דבר זה קיימת שלא לספר בטובת חברו שלא יבואו לידי גנותו אמר להם לא שמעתי אך אם הייתי שומע הייתי מקיים.

רב שמואל בר נחמני אומר בשם ר' יונתן שנגעים באים על שבעה דברים: לשון הרע, שפיכות דמים, שבעות שוא, גילוי עריות, גסות הרוח, גזל, וצרות העין, **בלשון הרע** נאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, **בשפיכות דמים** נאמר ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע, **בשבעות שוא** נאמר ויאמר נעמן הואל וקח ככרים, וכתוב וצרעת נעמן תדבק בך בגילוי עריות נאמר וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים **בגסות הרוח** נאמר ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלוקיו והצרעת זרחה במצחו, **בגזל** כתוב וצוה הכהן ופנו את הבית ושנינו שהוא כנס מומן שאינו שלו יבא הכהן ויפזר את ממונו **בצרות העין** נאמר ובא אשר לו הבית ושנו אצל ר' ישמעאל שנגעי הבית קורה למי שמידח את ביתו לו, ויש להקשות שר' ענני בר ששון אמר שפרשת בגדי כהונה נסמכה לפרשת קרבנות ללמד שגבדי כהונה מכפרים כקרבנות, **כתנות מכפרת** על שפיכות דמים שנאמר ויטבלו את הכותונת בדם **מכנסים מכפרים** על גילוי עריות שנאמר לכסות בשר ערוה **מצנפת** מכפרת על גסי הרוח כר' חנינא שאמר יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה **אבנט** מכפר על הרהור הלב כנגד מקומו **חושן** מכפר על הדינים שכתוב ועשית חושן משפט, **אפוד** מכפר על ע"ז שנאמר אין אפוד ותרפים, **מעיל** מכפר על לשון הרע שאמר הקב"ה יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה קול, **ציץ** מכפר על מעשי עז פנים שכתוב והיה על מצח אהרן וכתוב ומצח אשה זונה היה לך, א"כ בגדי כהונה מכפרים על לשון הרע ולא נגעים, ויש לומר שאם מעשיו פעלו באים נגעים וכשלא פעלו מעשיו המעיל מכפר, אך קשה שר' סימון אמר בשם ריב"ל שיש שני דברים שאין להם כפרה בקרבנות ויש להם כפרה בדבר אחר שפיכות דמים בעגלה ערופה ולשון הרע בקטורת כמו שאמר ר' חנינא שלמדנו שקטורת מכפרת שכתוב ויתן את הקטורת

ויכפר על העם, וכן שנו אצל ר' ישמעאל שקטורת מכפרה על לשון הרע שאמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי, ויש להקשות גם משפיכות דמים על שפיכות דמים שר' יונתן אמר שנגעים באים על שפיכות דמים ור' ישמעאל למד שעגלה ערופה מכפרת, וכן קשה מלשון הרע, ויש לומר שאם ידוע מי ההורג נגעים מכפרים ואם לא ידוע מי הרוצח עגלה ערופה מכפרת, ויש להקשות שאם ידוע מי הרוצח הוא בר מיתה ויש לומר שמדובר במזיד בלי התראה שב"ד לא הורגים אותו ועל לשון הרע יש לומר שבצינעא קטורת מכפרת ובכפרהסיא **עמוד ב** שהוא עשה קול מעיל מכפר.

ר' שמואל בר נבב שאל את ר' חנינא ויש אומרים שר' ישמעאל זה הוא חתנו של ר' חנינא והוא שאל אותו או את ריב"ל מדוע נאמר במצורע בדרך ישב אמר לו שהוא הבדיל בין איש לאשתו ובין איש לרעהו לכן אמרה התורה בדרך ישב.

ר' יהודה בן לוי אומר במה השתנה מצורע שיביא שתי צפרים שאמר הקב"ה שהוא עשה מעשה פטיט לכן יביא קרבן פטיט.

שנו בברייתא על הפסוק לא תשנא את אחיך בלבבך שאין לומר שרק לא יכנו או יסתננו לא יקללנו אך בלב מותר לכן אמרה התורה בלבבך ומדובר בשנאה בלב ומנין שאם רואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו שנאמר הוכח תוכיח, ומנין שאם לא קיבל יחזור להוכיח שכתוב תוכיח, ואין לומר שיוכיח גם כשמשתנים פניו שכתוב לא תשא עליו חטא, ושנינו שר' טרפון אמר תמיה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה שאם אומר לו טול קיסם מבין שיניך הוא אומר טול קורה מבין עיניך, ור"א בן עזריה אמר תמיה אני אם מישוה בדור הזה יודע להוכיח ור' יוחנן בן נורי אמר אני מעיד עלי שמים וארץ שר"ע לקה בגללי הרבה פעמים שקבלתי עליו לפני רבן גמליאל הגדול וכל שכן שהוספתי בו אהבה לקיים את הפסוק אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאחבך.

ר' יהודה בן ר"ש שאל את ר' ישכיש תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה שנמנע מלהוכיח כדי שלא ישנאו מה עדיף, אמר לו ודאי מודה אתה בענוה לשמה ששנינו ענוה גדולה מכולם א"כ היא גדולה גם שלא לשמה כמו ששנינו שאמר רב יהודה בשם רב שלעולם אדם יעסוק בתורה ובמצוות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה מגיע ללשמה.

יש דוגמא לתוכחה לשמה ולענוה שלא לשמה שרב הונא וחייה בר רב ישבו לפני שמואל ואמר חייה בר רב לשמואל שרב הונא מצער אותו ואמר שמואל לרב הונא שיקבל על עצמו לא לצערו וכשיצא חייה בר רב שאל שמואל את רב הונא מדוע עשית לו כך אמר לו כך וכך הוא עשה, אמר לו שמואל מדוע לא אמרת בפניו אמר לו חס ושלום שזרעו של רב יתבייש על ידי.

עד היכן תוכחה לרב עד כדי הכאה ושמואל אמר עד קללה ור' יוחנן אמר עד נגיפה, וכן נחלקו בזה תנאים שר"א אמר עד הכאה ור' יהושע אמר עד קללה וכן עזאי אמר עד נגיפה, ואמר ר"נ בר יצחק שכולם למד מהפסוק ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות וכתוב ויטל שאול את החנית עליו להכותו מי שלמד עד הכאה מלהכותו מי שלמד עד קללה שכתוב לבשתך ולבושת ערות אמך, ומי שלמד עד נגיפה שכתוב ויחר אף שאול ומה שכתוב גם הכאה וגם קללה זה בגלל החביבות היתירה שהיתה ליהונתן עם דוד לכן מסר שאול את נפשו יותר.

עד כמה לא ישנה אדם מאכסניא שלו לרב עד כדי הכאה ולשמואל עד שיפשוטו לו כליו לאחוריו ולכו"ע אם הכוהו יכול לשנות ולכו"ע בהפשלת כליו ימשך אצלם, ונחלקו בהכאה של אשתו שרב סובר שכיון שלא ציערו אותו בעצמו לא ישנה, ושמואל סובר שאף שלא הוכה בכל זאת יש לו טרדה מכך, והסיבה שלא ישנה מאכסניתי כי הוא פוגם בעצמו ובבע"ב שהם לא נוחים זה לזה, ורב יהודה אמר בשם רב שלומדים מאברהם אבינו שלא ישנה מאכסניתי שכתוב אל המקום אשר היה שם אהלו בתחילה ור' יוסי בר' חנינא למד מהפסוק וילך למסעיו והנ"מ בין הפסוקים היא אכסניה אקראית שלרב זה רק אכסניה קבועה ולר' יוסי בר' חנינא זה אפילו באכסניה שאינה קבועה.

ר' יוחנן אומר מנין שאדם לא ישנה מאומנותו ומאומנות אבותיו שכתוב וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה הוא מטטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושת ושנינו שאמו היתה מדין ונאמר ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן.

עד היכן הוא תכלית היסורים ר"א אמר כשארגו לו בגד ללבוש ואינו מתקבל עליו ורבא זעירא או ר' שמואל בר נחמני אמרו שאמרו גם יותר מזה שגם אם התכוונו למזוג לו חמים ומזוג צונן או בצונן ומזוג לו בחמים ולא צריך להגיע ליסורים כדברי ר"א, ומר בר רבינא אומר שגם אם נהפך חלוקי ורבא או רב חסדא או רב יצחק ויש ששנו בברייתא שגם אם הושיט ידו לכיס ליטול שלש מעות ועלו בידו רק שתיים ודוקא שרצה שלש ויצאו שתיים אך אם רצה שתים ויצאו שלש זה לא יסורים שאין בכך טירחא לזרוק את הנוסף, והנ"מ ביסורים הם כמו ששנו אצל ר' ישמעאל שאדם שעברו עליו ל' יום בלי יסורים הוא קיבל את עולמו, ובא"י אמרו

דף יז שמזדמנת לו פורענות.

שנו בברייתא שר' אליעזר הגדול אמר שאם הקב"ה בא עם אברהם יצחק ויעקב בדין הם לא יכולים לעמוד בתוכחתו שכתוב ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם.

נחלקו ר' יהודה נשיאה וחכמים בפסוק זה דור דורשיו האם הפרנס לפי דורו או שהדור לפי הפרנס ואין לומר שזה למעלה שאם הדור מעולה גם הפרנס מעולה והשני סובר שאם הפרנס מעולה גם הדור מעולה שהרי בדור של צדקיה הוא היה מעולה ודורו לא, ויהויקים לא היה מעולה ודורו היה מעולה כמו שאמר ר' יוחנן בשם רשב"י שכתוב בפסוק בראשית ממלכת יהויקים מלך יהודה ביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובוהו בגלל יהויקים וכשראה את דורו התישבה דעתו, והקב"ה ביקש להפוך את העולם לתוהו ובוהו בדורו של צדקיה וכשהסתכל בצדקיה התישבה דעתו, ויש לומר שנחלקו לענין כעס ונח לרצות.

פרק השג יד

משנה דין השג יד נאמר בנודר, ולגבי שנים הולכים אחר הנידר, ובערכין בנערך והערך הוא לפי זמן הערך, כיצד הוא השג יד בנודר: שאם עני העריך עשיר נותן ערך עני ועשיר שהעריך עני נותן ערך עשיר, אך בקרבנות זה להיפך שאם אמר קרבנו של מצורע זה עלי והוא היה עני מביא קרבן עני ואם היה עשיר מביא קרבן עשיר, ורבי ואמר שגם בערכין זה כך והטעם שעני שהעריך עשיר נותן כעני כי העשיר לא חייב כלום אך עשיר שאמר ערכי עלי ועני שמע ואמר מה שאמר עשיר זה עלי יתן ערך עשיר. **גמרא** יש להקשות שבפסוק נאמר השג יד במעריך שכתוב אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן וכן קשה מדוע בשנים נאמר בנידר הרי בפסוק זה כתוב על נערך ויש לומר שאגב שכתבו השג יד בנודר כתבו שנים בנידר.

השג יד הולך על הנודר שכתוב אשר תשיג יד הנודר וזה תלוי בנודר, אך בקרבנות הולכים אחר החייב, אך קשה מדוע כשמדירו עשיר יתן כעני הרי נאמר ואם דל הוא והוא לא דל אמר ר' יצחק שהפסוק מדבר במדירו עני, אך קשה שנאמר שרק על המצורע עצמו חסה התורה ולא על המדיר שהרי כתוב הוא, אמר רב אדא בר אבהו שכתוב ואין ידו משגת לרבות את הנודר אך לפ"ז אם מדירו עשיר יביא כעשיר וזה קשה שבמשנה נאמר אבל בקרבנות אינו כן, **עמוד ב** ויש לומר שזה מדבר על מצורע עני שמדירו עני ובצד השני למעט מצורע עשיר שמדירו עני שלא נאמר כיון שהתורבה השג יד להקל נקל גם במצורע עשיר ומדירו עני, קמ"ל שיביא של עשיר, כמו ששינונו שאחרי שמצאנו בערכין בעני שהעריך עשיר שנותן כעני וכך נקל במצורע לכן למדו מהפסוק ואם דל הוא והוא לא דל, ולרבי שאמר שגם בערכין זה כך א"כ סובר רבי שהולכים אחרי חיוב המדיר, וקשה א"כ לא צריך פסוק למעט, ויש לומר שהפסוק בא למעט מצורע עני שמדירו עשיר שהיינו אומרים שכאן יהיה כרבי שהולכים אחרי חיוב האדם, קמ"ל שלא.

משנה היה עני והעשיר או עשיר והעני נותן ערך עשיר ור' יהודה אומר שאם עני העשיר וחזר והעני יתן ערך עשיר אך בקרבנות זה לא כך, ואפילו אם אביו מת והניח לו ספינות רבות או ספינות באה מהים עם רבואות אין בהם כלום להקדש. **גמרא** בעני והעשיר נאמר אשר תשיג יד הנודר ואם היה עשיר והעני הוא נכלל בעל פי אשר תשיג, ור' יהודה סובר שגם עני שהעשיר וחזר והעני נותן כעשיר שכתוב ואם מך הוא בערך עד שיהיה במכותו מתחילה ועד סוף, ואין לדרוש כך גם במצורע ואם דל הוא עד שיהיה בבלותו מתחילה ועד סוף, שהרי שינונו שאם מצורע הביא קרבן עני והעשיר או עשיר והעני לר"ש הולכים אחרי זמן הבאת החטאת, ולר' יהודה הולכים אחרי זמן הבאת האשם ולר"א בן יעקב הולכים אחרי זמן הבאת צפרים, ושינונו על זה שרב יהודה אמר בשם רב שהם נחלקו בפסוק אשר לא תשיג ידו בטרתו שר"ש סובר שזה דבר המכפר דהיינו חטאת ור' יהודה סובר דבר המכשיר דהיינו אשם ור"א בן יעקב אומר דבר הגורם לו טהרה דהיינו צפרים, ומה שכתוב הוא כמו שדרשו רבי ורבנן לעיל, ויש להקשות לפי זה בפסוק והוא עד שהעד צריך להיות כשר מתחילה ועד סוף ואין לומר שאכן הוא פסול שהרי שינונו שאם ידע בעדות קודם שנעשה או חתנו ונעשה חתנו, או שהוא היה פיקח והתחרש או שנעשה סומא או בריא שנעשה שוטה הוא פסול, אך אם היה יודע לו עדות קודם שנעשה חתנו ונעשה חתנו,

דף יח ואח"כ מתה בתו או שהיה פקח ונעשה חרש או סומא והבריא או שהיה פיקח ונעשה שוטה ואח"כ הבריא כשר, והכלל הוא שאם תחלתו וסופו בכשרות הוא כשר, ויש לומר ששם נאמר או ראה אם לא יגיד שהכל תלוי או בשעת ראייה או בשעת הגדה ומה שכתוב והוא דורשים כמו ששינונו שאם ראה סיעת בני אדם עומדים ועידיו ביניהם ואמר אני משיב עליהם שאם אתם יודעים לי עדות שתעידו לי הם לא חייבים שכתוב והוא עד שצריך לייחד את עידיו אך אם אמר כל מי שיודע לי עידי הם חייבים כיון שהוא יחד את עידיו.

יש להקשות על המשנה שאם אביו מת והניח לו ריבוא הוא עשיר ומבאר ר' אבהו שיש לגרוס ומניח לו, ולכאורה זה פשוט יש לומר שמדובר שאביו גוסס והיינו אומרים שכיון שרוב גוססים למיתה א"כ

הוא לא עני קמ"ל שכרע הוא עני, אך קשה מדברי המשנה שספינתו בים מביאה לו רבואות א"כ הוא עשיר, יש לומר כרב חסדא שמדובר שהיא מוחכרת או מושכרת ביד אחרים אך קשה שיש את דמי השכירות ויש לומר שהשכירות משתלמת רק בסוף, אך קשה שאם יש לו ספינה הוא לא עני ויש לבאר כדעת ר"א שבהשג יד אם היה איכר נותנים לו את צמדו ואם היה חמר מניחים לו את חמורו, ולכן מניחים לו את הספינה.

משנה כיצד שמים שנים בנידר: שאם ילד העריך זקן יתן ערך זקן ואם זקן העריך ילד יתן ערך ילד ובערכין הולכים אחר הנערך שאם איש העריך אשה יתן ערך אשה ואשה שהעריכה איש תתן ערך איש, וכיצד הערך בזמן הערך: שאם העריכו פחות מבן חמש ונעשה בן חמש או פחות מבן עשרים ונעשה בן עשרים יתן כמו הזמן שהעריך. **גמרא** שנו בברייתא שאחרי שהקישו דמים לערכין ומרגלית לקלים ושנידון בכבודו אין לומר שנקיש ערכין לדמים שנותן כשעת נתינה כי כתוב כערכך כן יקום שיתן כזמן הערך.

משנה יום ל' כתוך ל' ושנת חמש ושנת עשרים כלמטה מהם שכתוב ואם מבן שישים שנה ומעלה ולומדים את כולם כמו ששנת שישים היא כלמטה ממנה כך חמש ועשרים זה כלמטה, ואין לומר שהחמרנו בשנת שישים כלמטה אך אין ניתן ללמוד משם להקל בשנת חמש או עשרים שהיא גם כלמטה אלא זה גזירה שוה שנה שנה ולא משיבים עליה ולומדים בין להקל ובין להחמיר, ור"א אומר שצריך שיהיו יתירות על השנים חדש ויום אחד. **גמרא** המילים בגזרה שוה שנה שנה פנויות שאם לא כן יש לפרוך כדברי המשנה, לכאורה יש לדייק מהמשנה לא כרבי שאמר עד ועד בכלל כמו ששינונו בחג המצות מיום הראשון עד יום השביעי ואין לומר שראשון אינו בכללם ושביעי לא בכלל **עמוד ב** כמו שכתוב במצורע מראשו ועד רגליו שראשו ורגליו לא בכלל כי כתוב עד יום האחד ועשרים לחדש בערב, ורבי אומר שכתוב ראשון והוא בכלל השבעה וכן השביעי בכלל שבעה, ויש לומר שרבי יודה בערכין שהשנה לא בכלל שהרי כתוב מבן חודש ועד בן חמש שנים ואח"כ כתוב מבן חמש ועד עשרים וזה מיותר שניתן לכתוב עד חמש ועד עשרים ויודעים שמחמש והלאה זה שומא אחרת לכן שנת החמש והעשרים אינם בכלל.

מנין שבמצורע ראשו ורגליו אינם בכלל יש לומר שיש שינוי בסימני טומאה וטהרה של ראש משאר הגוף, ועוד שכתוב לכל מראה עיני הכהן והשיער מסתיר בראש ואצבעות רגליו מסתירות ביניהם.

ר"א אומר שבחשבונו השנים צריך להיות חדש ויום אחד נוספים ושינונו שר"א למד ממה שכתוב כאן ומעלה וכתוב אח"כ מבן חודש ומעלה ושם זה חודש ויום אחד כך בכל השומות ואין להקשות שכמו ששם זה יום אחד כך כאן רק יום אחד שא"כ מדוע צריך את הגזירה שוה.

שנו בברייתא לשנה בקדשים ושנה שבבתי ערי חומה, ושתי שנים של שדה אחוזה ושש שנים של עבד עברי וכן שנים של בן ובת כולם הם מעת לעת, רב אחא בר יעקב אומר שבקדשים לומדים מהפסוק כבש בן שנתו, שנתו שלו ולא של העולם בבתי ערי חומה כתוב שנת ממכרו שלו ולא של עולם בשדה אחוזה נאמר במספר שני תבואות שלפעמים אדם אוכל ג' תבואות בשתי שנים בעבד עברי כתוב שש שנים יעבוד ובשביעית ולפעמים הוא עובד בשביעית, ושבתך אמר רב גידל שהנ"מ היא מתי מונים שנים לערכין ורב יוסף אמר שזה לפרק יוצא דופן ואמר לו אב"י האם אתה חולק על רב גידל אמר לו רב יוסף שהוא דיבר על דבר אחד ואני על דבר אחר ואם נאמר שהסובר מעת לעת בערכין חולק על פרק יוצא דופן יהיה קשה מדברי רב שאמר שההלכה בכל הפרק מעת לעת ומה שרב גידל אמר ערכין שהוא מנה את מה שכתוב בתורה כמו שאר הדברים בברייתא ורב יוסף סובר שאם זה הולך על ערכין מדוע לא כתוב זכר ונקבה כלשון הפסוק בערכין.